

ЛЕКЦІЯ

«Основні положення Закон України «Про запобігання корупції» щодо обмежень, заборон та зобов'язань з дотримання правил етичної поведінки, а також обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності в умовах воєнного стану»

Мета лекції: сформувати у працівників ДУ «ТМО» цілісне розуміння вимог Закон України «Про запобігання корупції» щодо встановлених обмежень, заборон та зобов'язань у сфері запобігання корупції; забезпечити усвідомлення правил етичної поведінки, порядку запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, а також особливостей дотримання обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності в умовах воєнного стану, з метою недопущення порушень законодавства у службовій діяльності.

1. Вступ

У сучасних умовах функціонування держави, особливо в період дії воєнного стану, питання доброчесності, запобігання корупції та дотримання етичних стандартів набувають особливого значення. Це зумовлено підвищеними ризиками зловживань, необхідністю оперативного прийняття управлінських рішень та зростанням суспільного запиту на прозорість і підзвітність діяльності державних органів.

Працівники державних установ, зокрема ДУ «ТМО», є суб'єктами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», а отже вони зобов'язані не лише знати, але й неухильно дотримуватися встановлених ним вимог. Виконання цих норм є важливою передумовою забезпечення законності у службовій діяльності, підтримання авторитету державної служби та формування довіри громадян до органів влади.

В умовах воєнного стану окремі аспекти службової діяльності можуть зазнавати певних змін або спрощень, однак базові принципи антикорупційної політики: доброчесність, неупередженість, законність та відповідальність – залишаються незмінними та обов'язковими до виконання.

Метою цієї лекції є формування цілісного та системного розуміння:

- встановлених законодавством обмежень і заборон у сфері запобігання корупції;
- правил етичної поведінки та стандартів службової доброчесності;
- особливостей запобігання та врегулювання конфлікту інтересів;
- обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності;
- специфіки застосування зазначених норм в умовах воєнного стану.

Окрему увагу буде приділено практичним аспектам застосування законодавства у повсякденній діяльності працівників ДУ «ТМО», що дозволить мінімізувати ризики вчинення правопорушень та забезпечити належний рівень антикорупційної культури в установі.

2. Суб'єкти відповідальності

Відповідно до Закон України «Про запобігання корупції», до суб'єктів, на яких поширюється його дія, належать:

- посадові особи державних установ;
- керівники та працівники, які виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції;
- інші особи, уповноважені на виконання функцій держави.

Водночас необхідно чітко розмежувати поняття суб'єктів відповідальності за Законом та суб'єктів декларування.

У ДУ «ТМО» по Сумській області загальна чисельність працівників становить близько 130 осіб, однак лише 17 з них є суб'єктами декларування. До цієї категорії, зокрема, належать:

- керівник установи;
- керівник, постійні члени М(ВЛ)К та їх дублери;
- спеціалісти, які залучаються до роботи М(ВЛ)К.

Інші працівники установи, хоча й не є декларантами, але також підпадають під дію Закону в частині:

- дотримання етичних стандартів поведінки;
- недопущення конфлікту інтересів;
- заборони використання службового становища у приватних інтересах;
- дотримання встановлених обмежень і заборон.

Таким чином, обов'язок дотримання антикорупційного законодавства поширюється на всіх працівників установи, однак обсяг таких обов'язків (зокрема щодо фінансового контролю та подання декларацій) є різним залежно від займаної посади та функціональних повноважень.

Це важливо враховувати при організації роботи та проведенні роз'яснювальної діяльності, щоб кожен працівник чітко усвідомлював межі своєї відповідальності та вимоги законодавства.

3. Основні обмеження та заборони

Відповідно до Закон України «Про запобігання корупції», одним із ключових елементів запобігання корупції є встановлення чітких обмежень і

заборон, спрямованих на недопущення зловживання службовим становищем та отримання неправомірної вигоди. Тобто:

3.1. Використання службового становища

Посадовим особам забороняється:

- використовувати службові повноваження чи пов'язані з ними можливості у приватних інтересах;
- прямо або опосередковано сприяти фізичним чи юридичним особам з метою отримання неправомірної вигоди для себе або інших осіб;
- приймати рішення в умовах конфлікту інтересів без його належного врегулювання;
- використовувати державне майно, ресурси, службову інформацію чи робочий час не за призначенням.

На практиці це означає, що будь-які дії, пов'язані з використанням службового становища, повинні бути обґрунтованими, законними та спрямованими виключно на виконання службових обов'язків.

3.2. Одержання подарунків

Закон встановлює як загальну заборону, так і обмеження щодо одержання подарунків. В цілому забороняється:

- отримувати подарунки у зв'язку із здійсненням службової діяльності;
- вимагати, просити чи іншим чином спонукати до надання подарунків;
- приймати подарунки від підлеглих або осіб, зацікавлених у прийнятті певних рішень.

Допускається отримання подарунків, які:

- відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність;
- не перевищують встановлених законодавством вартісних меж;
- не пов'язані з виконанням службових повноважень.

Особливу увагу слід звернути на те, що навіть формально допустимий подарунок може створювати ризик виникнення конфлікту інтересів або виглядати як неправомірна вигода.

Якщо розглядати дане питання з практичного боку то слід зазначити, що у разі виникнення сумнівів щодо допустимості подарунка – доцільно відмовитися від його прийняття або невідкладно повідомити уповноважену особу з питань запобігання корупції.

Таким чином, дотримання зазначених обмежень є не лише вимогою законодавства, а й важливою складовою формування доброчесної поведінки працівників ДУ «ТМО» та запобігання корупційним ризикам у повсякденній діяльності.

4. Правила етичної поведінки

Важливо зазначити, що в установі діє внутрішній нормативний документ - Кодекс етичної та добросесної поведінки, затверджений відповідним наказом. Його положення конкретизують вимоги Закон України «Про запобігання корупції» та визначають стандарти поведінки працівників ДУ «ТМО» у професійній діяльності.

Дотримання Кодексу є обов'язковим для всіх працівників установи незалежно від займаної посади та спрямоване на формування належного рівня службової культури, запобігання конфліктам інтересів і підвищення довіри до установи.

Керуючись законами України а також внутрішніми розпорядчими документами посадові особи установи зобов'язані:

- діяти виключно в інтересах держави та установи, не допускаючи переважання приватних інтересів;
- дотримуватись політичної нейтральності та утримуватись від публічного прояву політичних уподобань під час виконання службових обов'язків;
- не допускати виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів, а у разі його наявності – своєчасно повідомляти та вживати заходів щодо врегулювання;
- забезпечувати об'єктивність і неупередженість при прийнятті управлінських рішень;
- дотримуватись службової дисципліни, норм професійної етики, коректної поведінки у взаємовідносинах з колегами та громадянами.

Ключовими принципами етичної поведінки установи є:

- **добросесність** – чесне та сумлінне виконання службових обов'язків;
- **законність** – неухильне дотримання вимог законодавства;
- **прозорість** – відкритість у прийнятті рішень (у межах компетенції та законодавства);
- **підзвітність** – готовність нести відповідальність за прийняті рішення та вчинені дії.

Отже, дотримання правил етичної поведінки та положень внутрішнього Кодексу є важливою складовою щоденної діяльності працівників ДУ «ТМО» і виступає ефективним інструментом запобігання корупційним правопорушенням.

5. Конфлікт інтересів

Питання запобігання та врегулювання конфлікту інтересів є одним із ключових елементів Закон України «Про запобігання корупції» та безпосередньо пов'язане з належним виконанням службових повноважень.

Конфлікт інтересів – це суперечність між приватними інтересами особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, яка може вплинути або впливає на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішень.

Види конфлікту інтересів:

- **потенційний** – існує приватний інтерес, який може вплинути на об'єктивність чи неупередженість;
- **реальний** – приватний інтерес вже впливає на прийняття рішень або вчинення дій.

У разі виникнення конфлікту інтересів працівник установи зобов'язаний:

- своєчасно (як правило, не пізніше наступного робочого дня) повідомити безпосереднього керівника або уповноважену особу;
- не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів;
- вживати заходів щодо його врегулювання (самостійно або за рішенням керівника).

При врегулюванні конфлікту інтересів можна застосовувати наступні способи:

- усунення від виконання відповідного завдання або прийняття рішення;
- передача повноважень іншій посадовій особі;
- зовнішній контроль за прийняттям рішення;
- усунення приватного інтересу (за можливості).

Найбільш поширеними в ДУ «ТМО» ситуаціями можуть бути:

- участь у прийнятті рішень щодо близьких осіб;
- поєднання керівної посади з виконанням медичної практики;
- прийняття рішень щодо преміювання, навантаження або прийняття на роботу.

Важливо знати, що навіть ймовірність впливу приватного інтересу вже є підставою для повідомлення. Ігнорування цього обов'язку розглядається як порушення антикорупційного законодавства.

Підсумовуючи зазначене необхідно мати на увазі, що своєчасне виявлення, повідомлення та врегулювання конфлікту інтересів є обов'язком кожного працівника та важливою умовою забезпечення законності і довіри до діяльності установи.

6. Обмеження щодо сумісництва та суміщення

Відповідно до Закон України «Про запобігання корупції», для посадових осіб встановлено чіткі обмеження щодо зайняття іншою діяльністю з метою недопущення конфлікту інтересів та забезпечення належного виконання службових обов'язків.

Керуючись даним законом посадові особи, зокрема, не мають права:

- займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім прямо дозволених законом випадків);
- входити до складу органів управління, наглядових рад або інших виконавчих чи контрольних органів підприємств, установ та організацій, що мають на меті одержання прибутку.

Закон передбачає і виключення, відповідно до яких допускається:

- викладацька діяльність;
- наукова діяльність;
- творча діяльність;
- медична практика (що є особливо актуальним для працівників ДУ «ТМО»).

З урахуванням специфіки установи, поширеною є ситуація, коли керівники або інші посадові особи одночасно здійснюють медичну практику. У таких випадках необхідно:

- чітко розмежовувати управлінські та професійні (медичні) функції;
- уникати прийняття рішень щодо самого себе (наприклад, встановлення навантаження, преміювання, умов оплати праці);
- забезпечити належне врегулювання потенційного конфлікту інтересів.

Важливо розуміти, що навіть дозволена законом діяльність не повинна:

- створювати реальний чи потенційний конфлікт інтересів;
- негативно впливати на виконання основних службових обов'язків;
- здійснюватися у робочий час (за винятком випадків, передбачених законодавством);
- використовувати ресурси установи у приватних цілях.

В цілому перед початком будь-якої додаткової діяльності доцільно:

- повідомити керівника або уповноважену особу з питань запобігання корупції;
- оцінити наявність можливих ризиків конфлікту інтересів.

Таким чином, дотримання обмежень щодо сумісництва та суміщення є важливою гарантією прозорості діяльності працівників та запобігання корупційним ризикам у ДУ «ТМО».

7. Особливості в умовах воєнного стану

В умовах дії воєнного стану правове регулювання службової діяльності, у тому числі у сфері запобігання корупції, може мати певні особливості. Це пов'язано з необхідністю забезпечення безперервного функціонування державних органів, оперативного прийняття рішень та залучення максимальної кількості ресурсів для потреб держави.

Водночас застосування норм Закон України «Про запобігання корупції» здійснюється з урахуванням таких обставин:

- окремі обмеження можуть застосовуватися більш гнучко з огляду на потреби держави та специфіку виконання завдань у воєнний період;
- допускається залучення працівників до додаткової діяльності, зокрема медичної практики, чергувань, роботи в інших підрозділах або установах;
- можливе спрощення окремих процедур (організаційних, кадрових, управлінських), що спрямоване на підвищення ефективності роботи установи;
- зростає роль керівника у прийнятті оперативних рішень та врегулюванні потенційних конфліктів інтересів.

В умовах воєнного стану працівники ДУ «ТМО» можуть:

- залучатися до виконання додаткових функцій, у тому числі поза межами основної посади;
- працювати в посиленому режимі або змінених умовах праці;
- поєднувати адміністративні та професійні (медичні) функції.

У таких ситуаціях особливо важливо:

- документально фіксувати прийняті рішення;
- забезпечувати прозорість розподілу навантаження та ресурсів;
- своєчасно повідомляти про можливі конфлікти інтересів.

Принципово важливо знати, що навіть в умовах воєнного стану базові антикорупційні принципи НЕ скасовуються:

- заборона використання службового становища у приватних інтересах;
- обов'язок запобігати та врегульовувати конфлікт інтересів;
- дотримання правил етичної поведінки та службової дисципліни;
- недопущення отримання неправомірної вигоди.

Будь-які «послаблення» не означають скасування відповідальності.

Отже, в умовах воєнного стану від працівників ДУ «ТМО» вимагається не лише професійність та оперативність, а й підвищений рівень доброчесності, відповідальності та правової свідомості.

8. Відповідальність за порушення

Недотримання вимог Закон України «Про запобігання корупції» тягне за собою встановлену законом відповідальність, яка залежить від характеру та тяжкості вчиненого правопорушення.

За порушення антикорупційного законодавства передбачено:

- **дисциплінарну відповідальність** – застосовується за порушення службової дисципліни (зауваження, догана, попередження, звільнення);
- **адміністративну відповідальність** – настає за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень (накладення штрафів, можливе додаткове стягнення у вигляді позбавлення права обіймати посади);
- **кримінальну відповідальність** – застосовується у разі вчинення корупційних злочинів (наприклад, одержання неправомірної вигоди, зловживання владою), що може передбачати штрафи, обмеження або позбавлення волі.

За недотримання норм антикорупційного законодавства окрім юридичної відповідальності можуть бути і суттєві додаткові наслідки для працівника:

- звільнення з посади та припинення служби;
- внесення відомостей до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення;
- обмеження або заборона обіймати посади в державних органах та установах у майбутньому;
- репутаційні втрати як для особи, так і для установи в цілому.

Важливо розуміти, що особи до відповідальності можуть бути притягнуті не лише за вчинення порушення, а й за:

- неповідомлення про конфлікт інтересів;
- несвоєчасне подання або неподання декларації (для суб'єктів декларування);
- інші порушення встановлених обмежень і заборон.

До сказаного слід зауважити, що дотримання антикорупційного законодавства є не лише питанням правової культури, а й особистої безпеки кожного працівника, оскільки навіть незначні порушення можуть мати серйозні юридичні та професійні наслідки.

9. Практичні рекомендації для працівників ДУ «ТМО».

Для ефективного запобігання корупційним правопорушенням та дотримання норм Закону України «Про запобігання корупції» працівникам ДУ «ТМО» доцільно керуватися наступними практичними рекомендаціями:

1. Уникати будь-яких ситуацій, що можуть виглядати як конфлікт інтересів. Тобто мати на увазі, що навіть потенційний конфлікт може поставити під сумнів об'єктивність прийнятих рішень.

2. Фіксувати та повідомляти про потенційні ризики. Тобто про усі випадки, які можуть створювати конфлікт інтересів або впливати на об'єктивність дій, слід документально інформувати керівника або уповноважену особу.
3. Не приймати рішень щодо себе або пов'язаних осіб. Це стосується будь-яких кадрових, фінансових або адміністративних рішень, включно з преміюванням, розподілом навантаження та призначенням на посади.
4. Обережно ставитись до подарунків та «подяк». Прийом навіть формально дозволених подарунків може створювати ризик виникнення конфлікту інтересів або сприйматися як неправомірна вигода.
5. Перед початком додаткової діяльності слід оцінити її на відповідність Закону. Пам'ятати, що дозволена викладацька, наукова, творча чи медична діяльність повинна не створювати конфлікту інтересів і не заважати виконанню основних обов'язків.
6. У разі сумнівів щодо правомірності дій або можливих порушень Закону необхідно звертатися за консультацією до уповноваженого працівника, що дозволяє уникнути ризиків та забезпечити законність дій.

Дотримання цих рекомендацій допомагає не лише мінімізувати корупційні ризики, а й формує професійну культуру доброчесності та довіри всередині установи та з боку громадськості.

10. Висновок

Дотримання вимог Закону України «Про запобігання корупції» є не лише юридичним обов'язком кожного працівника, а й ключовою складовою формування довіри громадськості до державних установ та їхнього авторитету.

В умовах воєнного стану особлива увага приділяється прозорості прийняття рішень, доброчесності, етичній поведінці та професійному виконанню службових обов'язків. Недотримання цих принципів може призвести не лише до юридичної відповідальності, а й до значного зниження ефективності діяльності установи та її суспільного авторитету.

Кожен працівник ДУ «ТМО» має чітко усвідомлювати власну персональну відповідальність за прийняті рішення та виконані дії, суворо дотримуватися встановлених обмежень, заборон і правил етичної поведінки, а також забезпечувати належне виконання покладених на нього функцій.

Лише системне дотримання антикорупційних норм і етичних стандартів дозволяє створити безпечне, прозоре та ефективне середовище роботи, де законність та доброчесність стають основою щоденної діяльності працівників установи.